

Bir Kavram ve Bir Sanat Dalı Olarak "Sanatçı Kitabı" Üzerine Bir İnceleme

An Analysis on "Artist's Book" As a Concept and Art Form

Nuray Gümüştekin*

*Doçent Doktor, Balıkesir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü, Balıkesir, 10100, Türkiye

Article history: Received 20-02-2018/ Accepted 26-09-2018

ÖZET ABSTRACT

Bu makale, hayatımızın içerisinde sıradan bir nesne gibi görünen ancak biçim ve içeriği yönünden çok anlamlı bir yere sahip olabilen kitabın, aynı zamanda bir sanat dalı ve bir sanat formu olarak varoluş sürecine odaklanmaktadır. "Sanatçı Kitabı" üzerine yapılan bu çalışmada "kitap" ve "sanatçı kitabı" kavramları arasındaki ayrım belirlenmeye çalışılmış, tarihsel süreçte farklı sanatçıların tasarımları incelenerek "sanatçı kitabı" üzerine bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır. Konu ile ilgili araştırma sürecinde, batı ülkelerinde "sanatçı kitabı" üzerine koleksiyon ve arşivlerin olduğu, uluslararası "sanatçı kitabı" merkezlerinin, satış mağazalarının ve galerilerinin bulunduğu, "sanatçı kitabı" fuarlarının ve çeşitli organizasyonların düzenlendiği, "sanatçı kitabı" üzerine yayınların olduğu, çağdaş kitap sanatları sergilerinin düzenlendiği ve katalogların hazırlandığı gözlemlenmiştir. Bir ön araştırma olarak nitelendirilebilecek bu çalışma, konu ile ilgili bundan sonraki araştırmalara ışık tutarak, ülkemizde "sanatçı kitabı" üzerine odaklanmayı artırıcı, yapılan çalışmaların daha görünür ve kalıcı kılınması yönünde bir adım niteliği taşıma gayretindedir.

The focus of this article is that book that appears like a common object in our lives but may have a highly significant place through its context and style has also had a history both as a field of art and an art form. In this study focusing on "Artist's Book", it has been aimed to make a difference between the concepts of "book" and "artist's book" as well as to create an awareness on "artist's book" by studying the designs by various artists throughout the history. During the research on the subject, it has been observed that in the Western countries there are collections and archives of "artist's books" as well as international "artist's book" centers, stores and galleries. In addition, various "artist's book" fairs and organizations are held, publications concerning "artist's books" are available, and there are exhibitions of contemporary book arts with catalogues being published. With an effort to become a guide for further researches concerning "artist's book", this study to be described as a preliminary survey aims to expand awareness on the subject in our country and to make the studies on the subject more visible and persistent.

Anahtar Kelimeler: Kitap, Sanatçı Kitabı, Sanat, Tasarım, Yaratıcılık

Keywords: Book, Artists' Book, Art, Design, Creativity

KİTAP, SANATÇI KİTABI VE KİTAP SANATI

Kitap...hayatın her döneminde derin bir ilişki içerisinde bulunan, duygusal bağlar kurulan "anlamlı nesne"...çocukluk döneminde, hayatımızı aydınlatan, renklendiren; illüstrasyonlarıyla bakmaya doyulmayan hikaye kitapları...yazı dili çözülmeye başlandığında okunan ve hayaller kurduran ilk kitap... (Ekrem, 2015). Nerede olunursa olunsun; ister şehirde, kırsalda, ormanda, parkta, kumsalda, ister bir yolculukta veya evde tek başına; insana bir varlık olarak, dünyanın, hayatın, doğanın bir parçası olduğunu fark ettiren bir "nesne"dir aslında kitap.

İçeriği boyutunda düşünüldüğünde, Francis Bacon'un dediği gibi; "Bazı kitaplar tadına bakılacak, bazıları yutulacak, bazıları da çiğnenip sindirilecek kitaplardır. Bu demektir ki bazı kitapların sadece bölümleri okunur, bazıları dikkat edilmeden, çok azı da bütünüyle, özen ve dikkatle okunur" (URL-1, 1857).

Çoğu insan kitabın ne olduğunu bilir veya bildiğini düşünür. Günlük yaşamda sıradan olan, bir çocuğun bile kolayca tanımlayabileceği bir kavramdır (Chen, 2013). Oysa "kitabın sadece kağıt üzerine yazılmış kelimelerin ve cümlelerin bir bütünü olmadığı farkında olduğumuz zamanı hepimiz hatırlarız" (Wallace, 2011). O halde "sanatçı kitabı nedir?" Bu sorunun basit bir cevabı yoktur. Eğer sadece "bir kitap nedir?" sorusu olsaydı bunu cevaplandırmak da kolay olmayacaktı. Bunun nedeni kitap kelimesinin, kitabın hem biçimine hem de içeriğine refere etmesidir. "bir kitap yazdım" demek ne kadar zorsa "bir kitap yaptım" demek de o kadar zordur. "Sanatçı" kelimesi ile "kitap" kelimesi birleştiğinde ise durum daha karmaşık bir hal alır. Genel bir kavram olarak "Sanat

nedir?" sorusu yüzyıllardır tartışılmakta ve incelenmektedir. Sanatın tanımı daha çok, sürece ve bu süreç sonunda ortaya çıkan ürüne bağlı olarak değişir (Salamony, 2012). Kitap ise bir sanatçının elinde, bilgi içeren formatından başka bir yapıya dönüşebilir. Yaratıcı bir ifade için deneysel bir malzeme olur. Süreç sonunda ortaya çıkan ürün ile iletişime geçen birey, kitabı okuyan değil, kitapla düşünen, hayal eden durumuna gelir. Bir kitabın bir sanat formuna doğru oluşumu, gelişimi ve değişimi sürecinde sanatçı kendi anlatım diline uygun malzeme ve materyalleri dikkatle belirleyerek tasarımını gerçekleştirir (Chen, 2013). Aslında sanatçı kitabı, kitabın formundan veya işlevinden yola çıkılarak, gelenekselden deneysel tüm teknik ve uygulamalar kullanılarak ortaya çıkarılan, sanatsal dışavurumun bir ürünüdür (URL-3, 2012).

"Sanatçı kitabı" terimi, 1980'lerin ortasına kadar sanatçı tarafından yapılan kitapları tanımlayan bir terim olarak kullanılmıyordu. Bu terimden önce daha yaygın olarak kullanılan livre d'artiste (sanatçı kitabı) kavramı; usta sanatçıların illüstrasyonları ile resimlenmiş, tasarımını yayınevlerinin gerçekleştirdiği metinleri tanımlamada kullanılıyordu. Daha iyi bir isim bulabilme kaygısı ile kesme işaretinden sonrası "s" sesi getirilerek oluşturulan ifade, kitap sanatçısı tarafından yapılan bir sanat eserinin tanımlanması amacını taşıyordu (Salamony, 2012).

Terminolojik olarak tartışmalar olmasına karşın en çok, sanatçı kitabı, sanatçı kitapları ve sanatçıların kitapları şeklinde kullanılmaktadır. Bu tartışmaların devamı niteliğinde, "livre d'artiste" veya "livre de peintre" gibi terimler de vardır. Bunlar İngilizcede şiir ve edebiyat alanında; orijinal illüstrasyonları sanatçıların tarafında üretilmiş, baskı sayısı sınırlı olan lüks kitaplar için kullanılmaktadır. O halde sanatçı kitabı bir sanatsal bir sanatçı tarafından yapılmış olmalıdır (URL-6, 2002).

Kitap sanatçısı, sanatsal dışavurumun bir ifadesi olarak kitaplar tasarlar ve sanatçı kitabı, kitap sanatçısının bir eseridir. Kitap sanatçısı kitabı, ressamın resmini yaptığı gibi yapar (Salamony, 2012). Aynı kaygı ve endişeleri taşıyarak aynı süreci yaşar. "Temel amacı, bir kitabı diğerlerinden ayrı kılan, benzersiz bir kişiliğe ulaştırmaktır. Yazar, metin ve görüntü arasında kusursuz bir mesaj ilişkisi oluşturmaya çaba gösterirken, kitap tasarımcısı da yazı sütunları ve illüstrasyon boyutları arasında armonik ve esnek bir yapı kurmaya çalışır" (Becer, 2009).

Birçok sanat formu üsluplarla tanımlanır. Resimler; manzara, soyut veya portre olarak etiketlenilebilir. Bir film; komedi veya dram şeklinde isimlendirilebilir. Yapısal üsluplar açısından sanatçı kitapları; orijinal veya el yazması kitaplar (codex boks), akordeon veya katlanabilir kitaplar (akordeon or foldable books), tek sayfalık kitaplar (single-sheet boks) ve heykel kitaplar (sculptural books) şeklinde isimlendirilebilir (Salamony, 2012).

1

2

Şekil 1-2. Daniel Essig, Akçaağaç, fosil deseni ile oyma, yakma ve boyama işlemi yapılmış, fosilin kendisi, mika, el yapımı ceviz rengi boyalı keten kâğıdı. 12,5 x 10 x 5,5 cm. (orijinal veya el yazması kitaplar Codex Book) (URL-18).

Şekil 3. Hedi Kyle, ilk Bayrak Kitap, 1979, akordeon veya katlanabilir kitap (foldable boks) (URL-19)

Şekil 4. Hedi Kyle, Mika Bayrak Kitap, akordeon veya katlanabilir kitap (foldable boks) (URL-19)

5

6

7

Şekil 5-6-7. Eleonora Cumer, şablon baskı tekniği ile gerçekleştirilmiş, kapak kısmı keçe olan sarmal kitap, 30 x 600 cm. tek sayfalık kitaplar (single-sheet boks) (URL-20)

8

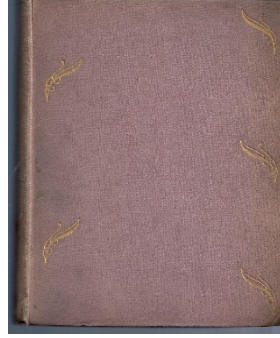
9

Şekil 8-9. Jody Alexander, Sarılmış Sözcükler, 2008, dikilmiş kitap sayfaları, tülbent, cam kek standı, yunan kıpti bağlama; 30,5x30,5x30,5 cm (URL-21).

Ayrıca sanatsal tavır olarak; Lüks Edisyon Kitaplar (Fine Press veya Deluxe Edition Book), Avangart (Avant-Garde), Kavramsal (Conceptualist) ve 1980'den günümüze üretilmiş kitaplar olarak da tarihsel anlamda gruplandırılabilir. Ancak bu guruplar içinde değerlendirilemeyecek kitaplar da üretilmiştir (URL-7, 2009).

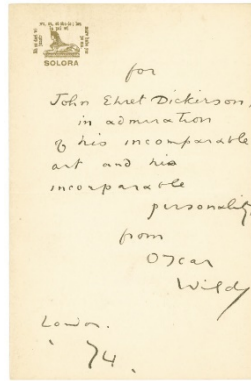
Lüks veya özel basım olarak isimlendirilen kitaplar en az on iki adetten ikiyüz veya üçyüz kopyaya kadar sınırlı sayıda basılan kitaplardır. İllüstrasyonlar; kitap için özel olarak üretilir, bir araya getirilir ve sanatçı genellikle basım bilgilerini ve özelliklerini açıklayan sayfayı yazarla, bazen de basım işini gerçekleştiren kişi ile birlikte imzalar.

Yazarın imzaladığı her şey, imzasız olanlara kıyasla daha kıymetlidir ve genel kabul görmüş kurala göre, yazar tarafından ne kadar fazla şey yazılırsa o kadar iyidir. Örneğin; Oscar Wilde'e ait "İdeal Bir Koca" (An Ideal Husband) kitabının birinci baskısı Londra: Leonard Smithers and Co. tarafından 1899'da yapılmıştır...Charles Shannon'a ait yıldız tasarımlarıyla süslenmiş ve orijinal yıldız kabartmaları basılmış lavanta renkli kumaşla ciltlenmiştir. 17,5 x 20 cm. ölçülerinde basılmıştır. 21 numaralı bu kopya, yazar tarafından imzalı sadece 100 kopyadan biridir. Wilde'in üçüncü komedisi olup kitabın sınırlı imzalı edisyonu içinde oldukça nadirdir (URL-8, 2015).

Şekil 10. Oscar Wilde'e ait "İdeal Bir Koca" isimli kitap (An Ideal Husband) (URL-22).

Kitabın değerini artıran iç nota ilişkin olarak; "Londra'da, 1894 yılında 'Solora' mektup kâğıdına yazılmış 5 satırdan oluşan bir sayfa... Ünlü kâğıt firmasının kurucusunun torunu ve Wilde'in dostu John Ehret Dickinson'a (1860-1896) yazılmış bir nottur... Notta şunlar yazmaktadır: 'John Ehret Dickinson'a, eşsiz sanatı ve eşsiz kişiliğine hayranlıkla, Oscar Wilde, Londra, 94'. Wilde'in 1888 yılında Dickinson'a ithaf ettiği iki kitabı, 1910'da Sotheby's'te satılmıştır" (URL-8, 2015).

Şekil 11. John Ehret Dickinson'a Yazar Notu, ("Oscar Wilde" adıyla imzalanmıştır) (URL-23).

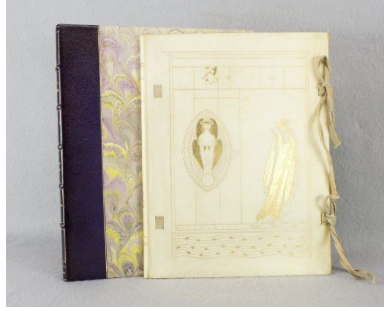
Önemli eserlerin ilk edisyonları her zaman caziptir; Wilde da eserlerinin sınırlı sayıda ve iyi basılmış edisyonlarını sunmaya ve dönemin en iyi illüstratörleri ve matbaacıları ile işbirliği yapmaya yabancı olmamıştır.

Sfenks; Londra: Elkin Mathews & John Lane ortaklığındaki Bodley Head Yayınevi için Ballantyne Press'te 1984 yılında basılmıştır. İlave süslemelerin olduğu büyük ebatlı kağıda basılmış 25 adet deluxe kopyadan biridir (200 adet normal kopyası bulunmaktadır). Ricketts'in bir illüstratör olarak en iyi eserlerinin yer aldığı aranılan bir deluxe versiyondur. 25,8 x 19,5 cm. ölçülerindeki kitap 36 sayfadır. Gerçek sert parşömene basılmış, kapaklar Charles Ricketts'a ait yıldızlı resimlerle süslenmiştir. Düz kitap sırtında da yıldızlı işlemler kullanılmıştır. Sayfalar kırılmamıştır. Kapaklarda kurdeleler yer almaktadır. Kitap kabında, damar dokulu mor maroken deri kullanılmıştır. Kitapta bir adet ağaç gravür kitap süsü, bir adet ağaç oyma baş harf ve dokuz adet vurucu sepia renginde ağaç gravür plaka yer almaktadır. Tümü Charles Ricketts'a aittir. Başlık sayfası ve metnin ilk sayfası arasında, gerektiği gibi, ince bir kâğıt koruyucu vardır. Kitapta yayıncının reklamı yer almaktadır. Siyah, kırmızı ve yeşil mürekkeple basılmıştır... Burada nadir bir deluxe kopyasını gördüğümüz kitap, ondokuzuncu yüzyıl sonu kitap üretiminde dönüm noktası olmuştur. ¹Dekadan (Decadent movement) üslubuyla dikkat çeker (URL-8, 2015).

Wilde, şiirinde, efsanevi Mısır Sfenksini, klasik dönemden birçok figürün (hem Tanrıların hem de ölümlülerin) sevgilisi olmuş olan erotik ve gözü dönmüş bir yaratık olarak tasvir eder. Bu kitap, Vale Press'in kurucusu Charles Ricketts'in (1866-1931) baştan sona sorumluluğuyla ortaya çıkmış ilk

¹ Dekadan, "XIX yüzyıl sonlarında Fransa'da doğalcılığa karşı çıkan ve simgecilik akımına öncülük etmiş olan sanatçılara verilen ad" (URL-9) olarak tanımlanabilir.

eser olması dolayısıyla da kitap tasarımı tarihinde önemli bir cilttir. Ricketts, bir ilüstratör olarak bu cilde en iyi eserlerini dahil ettiğini kanıtlamıştır... Ricketts, döneminin kitap sanatlarına katkı yapan en kabiliyetli isimlerinden biri olarak şöhretini garantilemiştir (URL-8, 2015).

Şekil 12. Sfenks (Resimleyen: Charles Ricketts) (URL-24).

Sanatçı kitapları gelişim sürecinde; gündemden ve Avangart hareketin sanatsal yorumlarından oldukça etkilenmiştir. Filippo Tommaso Marinetti, Alexander Rodchenko, El Lissitzky, Fernand Léger, ve André Breton gibi Rus ve Avrupalı Avangart sanatçılar, tipografi, illüstrasyon ve çeşitli malzemelerle kitaba özgü kuralları değiştiren girişimlerde bulunmuşlardır. Bu kitaplar, geleneksel sözdizim kuralını ve metin düzenini yıkarak, dili ve tipografiyi bir dışavurum aracı olarak kullanmışlardır.

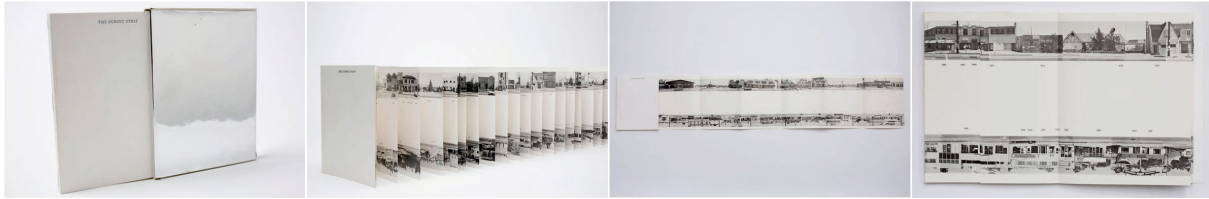
Avangart (Avant-Garde) sanatçı kitaplarına örnek olarak El Lissitzky'nin İki Kare Hakkında: 6 Kurguda: Süprematist Bir Hikaye (About Two Squares: In 6 Constructions: A Suprematist Tale) kitabı verilebilir. Bu kitap Spring 1922'nin orijinal edisyonunun tekrar basımının kopyasıdır. İngilizce tercümesi Christiana Van Manen tarafından yapılmış, Scythian Press tarafından Berlin'de basılmıştır. Orijinali tipo baskı ile basılmıştır (URL-17).

Şekil 13. El Lissitzky'nin İki Kare Hakkında: 6 Kurguda: Süprematist Bir Hikaye (About Two Squares: In 6 Constructions: A Suprematist Tale) Kitabından Örnek Sayfalar (URL-25).

Kavramsal sanatın, Popart'ın, Feminist sanatın ve Minimalizm'in başlangıç yılları olan 1950'lerde ve 60'larda, geleneksel yöntemlerden kaçınılmış, hibrit formlar yaratmak amacıyla farklı malzemeler kombine edilerek sanatçı kitaplarının üretimi teşvik edilmiştir. Bu hareketler, sanatın öncelikle fikirler ve ikinci olarak da estetik ile ilgili olduğu kavramı etrafında dolaylıydı. Üretilen kitaplar, sadece geleneksel konsept taşıyıcıları olarak değil, aynı zamanda kişisel, politik veya soyut fikirleri ifade etmek için kullanılabilir; metin, imge ve materyalleri birleştiren bir form olarak, kavramsal sanatçılara hizmet etmişlerdir (URL-2, 1995).

Kavramsal (Conceptualist) sanatçı kitaplarına örnek olarak ise Ed Ruscha'nın Günbatımı Kuşağındaki Her Bina (Every Building on the Sunset Strip) kitabı incelenebilir. Günbatımı Kuşağı şeklinde bir arka plan oluşturmak amacıyla akordeon sistemli bir yapı içerisinde foto-kolaj düzenlemesi yapılmıştır. Etiketler, konutları ve iş merkezlerini tanımlar.

Şekil 14. Ed Ruscha'nın Günbatımı Kuşağındaki Her Bina (Every Building on the Sunset Strip) Kitabından Örnek Sayfalar (URL-26).

1960'lardan 1980'li yıllara kadar olan dönemde, Sanatçı Kitapları modern Amerika'da gelişmeye başlamıştır. Bu kısmen, sanat galerisine ve sanat gösterisinin müze yapısına, sanatçı kitaplarının bağımsız yayıncılığını da içeren bir dizi sanatçı tarafından kontrol edilen alternatifler yaratan genel bir aktivist siyasi iklime bağlıydı. Bu dönemde pek çok sanatçı, çağdaş sanatçıların merkezi haline gelen kitap sanatları öğreten küçük okulların yanı sıra küçük matbaalar ve bağımsız dergiler de kurmuşlardır. Kâr amacı gütmeyen bu kuruluşlar tüm kitap sanatçıları için çok önemli bir rol oynamıştır.

1980'den günümüze üretilmiş sanatçı kitapları gurubuna bir örnek olarak; Barbara Tetenbaum ve Julie Chen tarafından tasarlanan "Dört El İçin" (Ode to a Grand Staircase - For Four Hands) kitabı incelenebilir. Basım bilgileri Berkeley, CA: Flying Fish Press; Portland, OR: Triangular Press, 2001 olan kitap, 19x17cm. ölçülerinde, sanatçı tarafından imzalanmış ve 100 kopya basılmıştır(URL-15).

Şekil 15. Barbara Tetenbaum ve Julie Chen tarafından tasarlanan "Dört El İçin" (Ode to a Grand Staircase – For Four Hands) (URL-27).

İyi tasarlanmış bir kitabın enerjisi ve coşkusu; görsel, dokunsal ve işitsel duyuların uyanışında yaşamsal önem taşır. Okuyucu bir sayfaya veya sayfalara bakarak kitabın zenginliğini ve detaylarını deneyimleyemez. Bir kitap, okuyucunun kişisel deneyimleri doğrultusunda ele alınıp okunarak özümсенir. Kitaplar okuyucunun duygularını harekete geçirerek farkındalığın diğer boyutlarını kamçılar (Wallace, 2011).

Sanatçı kitapları veya kitap sanatı; illüstrasyonu, grafik tasarımı, fotoğrafı, baskıyı, işlemeyi (nakış), kağıt sanatlarını ve diğer birçok yaratıcı disiplini kapsayan multidisipliner bir sanattır (Rivers, 2014). Bir sanatçı kitabı, düşünce ve fikirleri tamamıyla bireysel bir bakış açısıyla dışa vuran ve ileten bir araçtır (URL-6, 2002).

KİTABIN TARİHİNE BİR BAKIŞ VE TARİHSEL SÜREÇTE SANATÇI KİTAPLARI

Sanatçı kitabı, birçok tarihsel ve geleneksel kitap yapım biçimlerinin kombinasyonundan türemiştir. Bir sanat formu olarak kitabın değerini belirleyen unsurlar; bir görüntünün veya metnin dekoratif elemanları olarak işlev gören eserler olan ilk elyazmaları, erken İslami dönem kitapları, Japon ve Çin tomarları (rulo kitaplar) ve papirüs üzerine yapılan hiyerogliflerde köklerini bulur (Bodman, 2005).

O halde sanatçı kitabında önce kitabın tarihinin incelenmesi öncelikli bir öneme sahiptir. Tarihin büyük bölümü Batı dünyasını esas almaktadır. Ancak Doğu, her çağdaş sanatçının, hatta herkesin kullandığı çok önemli teknikler kazandırmıştır.

Yüzyıllar boyunca form, teknik ve materyallerle denemeler yapılmasaydı çağdaş sanatçı kitapları asla ortaya çıkamazdı. İnsanlar çizmeye ve ardından yazmaya başlar başlamaz, üzerinde çalışmak için mağaradaki bir duvardan daha portatif bir yüzey arayışına girmiştir.

Doğu'da kitapların 3000 yıl kadar önce kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir. Eşit boyda ve genişlikte bambu, ağaç veya palmye yaprakları, her bir bölmedeki deliklerden geçen bir iplikle birbirine bağlanmıştır. Şeritler halinde dikilmiş bu kitaplar (blind books), bugün birçok insanın evinde kullandığı jaluzi perdeleri andırmaktadır. Doğu kültürleri aynı zamanda bilgiyi belli bir düzende kaydetmek ve saklamak amacıyla yelpaze yapısını kullanmıştır. Bu yöntem, aynı uzunluk ve genişlikteki çubukları kullanması açısından şeritler halinde dikilmiş kitaplara benzer. Ancak farklı olarak, iplik veya kordonlarla birbirine dikilmek yerine, tek bir noktada sabitlenirler. Bu nokta, çubuk gruplarının en alt veya orta bölümü olabilir. Çinliler ayrıca sarmal şekilde de kitap üretmiştir.

M.S. 105 yılında Çinliler tarafından kağıt icat edilmiştir. Esnek ve mukavemetli olan bu materyalle birlikte akordeon veya katlı kitap (concertina veya fold book) adı verilen yeni bir kitap şekli ortaya çıkmıştır. Bu yöntemde yekpare bir kağıt tabakası veya birbirine yapıştırılıp tek bir tabaka haline getirilmiş kağıtlar, birbiri üzerine katlanmıştır. Böylece kitap, her katlama yeri çevrilerek okunabilmiş veya tüm sayfaları görebilmek için boydan boya açılabilmiştir. Kitabın sayfalarını korumak amacıyla ön ve arka sayfalarına sert kapaklı cilt yapılmıştır. Çinliler aynı zamanda tek bir kalıptan nasıl birden fazla görsel basılabildiğini de (ağaç kalıp baskı tekniği) biliyordu ve Batı dünyasından birkaç yüzyıl önce seramikten hareketli harflerle denemeler yapmışlardı (URL-5, 1968).

Batı'da, Mezopotamya'da M.Ö. 4000 yılı kadar eski tarihlerde kil tabletler yapılmıştır. Ardından Mısırlılar, papirüs bitkisinden yazı yazma yüzeyi elde etmenin yolunu bulmuştur. Bu papirüs tabakaları, kile kıyasla hafif olmasına karşın katlanamayacak kadar kırılabilir olması nedeniyle sarmal şekilde rulo yapılarak saklanmıştır. Yunanlılar ve Romalılar papirüs kullanımını benimsemiştir. Öte yandan Yunanlılar ve Romalılar, pürüzsüz şekilde balmumuyla kaplanmış ince ahşap parçaları üzerine yazı yazmıştır. Bu yüzeyler, balmumunun ısıtılıp düzleştirilmesiyle tekrar tekrar kullanılabilmiştir. Romalılar, tabletlerin bir kenarından delikler açıp onları deri veya kordonlarla birbirine bağlamıştır. Bu, her gün kullandığımız birçok kitabın formatı olan Batı kodeksinin doğuşudur.

Avrupa'da papirüs stoğu (sadece Mısır'da bulmaktaydı) bitmeye başlayınca, Türkiye'de parşömen adı verilen yeni bir yazı yazma yüzeyi ortaya çıkmıştır. Parşömen, pürüzsüz ve ince bir doku elde etmek amacıyla zımparalanmış koyun veya keçi derisidir. Eğer dana derisi kullanılırsa, vellum adı verilen üstün kaliteli bir ürün elde edilir. Katlanabilme özelliğine sahip bu materyalle birlikte yeni bir ciltleme yöntemi ortaya çıkmıştır. Bu yöntemde sayfa grupları katlanıp içiçe yerleştirilmiş, katlama yerlerinden delikler açılmış ve bu sayfa grupları birbirine dikilmiştir. Parşömenin dalgalanmasını önlemek amacıyla sert ahşap kapaklar kullanılmıştır. Böylece kodeks formu, günümüzdeki haline daha da yaklaşmıştır.

Kağıdın Batı dünyasına ulaşması uzun zaman almıştır. İlk olarak M.S. 800 dolaylarında Araplara, 900 dolaylarında ise Mısır'a ulaşmıştır. Bu bilgi oradan 1100 dolaylarında İspanya'ya, 1200'lerin sonlarında ise İtalya'ya yayılmıştır (1276 yılında İtalya'da Fabriano, bugün hala dünyaca üne sahip olan kağıt üretimine başlamıştır). Kağıdın Batı'da yaygın şekilde kullanılmaya başlaması ancak 1400'lü yıllarda gerçekleşebilmiştir (URL-5, 1968).

Kağıdın yaygın şekilde kullanılmasıyla birlikte kitaplar daha ucuz ve dolayısıyla daha ulaşılabilir hale gelmiştir. Almanya'nın Mainz kentinde Johann Gutenberg tarafından 1450 dolaylarında pres kullanılarak basılan, metalden üretilmiş hareketli harflerin icat edilmesi, modern bir dönemin başlangıcı olmuştur. Aynı eserin birçok kopyası kolay bir şekilde üretilebilir hale gelmiş ve sadece zenginler için değil herkes için ulaşılabilir olmuştur. Halkın eğitimindeki ve okur-yazarlıktaki artışla birlikte kitaplara talep artmış ve sadece klasik Latin dilinde değil, anadilde kitaplar basılmıştır.

Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda ardarda gelen icatlar, kitabı modern üretim yöntemlerine daha da yaklaştırmıştır. Fransa'da 1700'lerin başlarında pamuk veya bez yerine ağaç lifleri kullanılarak kağıt elde etme yöntemi keşfedilmiştir. Bu yeni kağıt, uzun ömürlü olmasa da üretimi daha hızlı olmuştur. Makine çağı, kitap yapımını sonsuza dek değiştirmiş ve 1800 dolaylarında kağıt yapma makinesi icat edilmiştir. Harfleri sıralayan ve basan makineler icat edilmiş ve hiç durmadan geliştirilmiştir. Ardından sayfaları birbirine bağlayan ve kitap kapağı ekleyen bir makine icat edilmiştir. Artık zanaatkarlara değil, bu makineleri çalıştırabilecek ve tamir edebilecek teknisyenlere ihtiyaç doğmuştur (URL-5, 1968). Üretimin hızı ve en düşük maliyet, kitap formatında önemli hale gelmiştir.

Sanatçı kitaplarına gelindiğinde, 1700'lerin sonu 1800'lerin başlarında sanat çalışmalarını sürdürmüş olan İngiliz sanatçı William Blake (1757-1827), modern sanatçı kitaplarının atası olarak bilinmektedir. Romantik bir şair ve ressam olan Blake; sanat okuluna girdiğinde aynı zamanda şiir de yazmaya başlamıştır. 20 yaşına geldiğinde en iyi lirik şiirlerinden bazılarını İngiliz dilinde yazmayı düşünmüştür. Gravür ustası olan James Basire'ye çıraklık yapmış bunun yanı sıra gravürler, çizimler, suluboyalar ve tempera tekniğiyle küçük boyutlu resimler yapmıştır. 1788 yılında, gravürü ve metni aynı baskı kalıbında birleştirebileceği bir teknik geliştirerek baskıda daha önce uygulanmamış bir kompozisyon anlayışı geliştirmiştir. En önemli eserleri İncil'den aldığı konularla ürettiği resimler ile Dante'nin İlahi Komedya'sından esinlendiği illüstrasyonlardır (URL-10, 2017). Ancak Sanatçı kitaplarının atası olarak nitelendirilebilecek en önemli eseri 1789 yılında bastığı "Masumiyet Şarkıları" (*Songs of Innocence*) ile 1794 yılında versiyonu olarak ürettiği "Masumiyetin ve Deneyimin Şarkıları" (*Songs of Innocence and of Experience*) eseridir. Bu kitaplar tamamıyla Blake tarafından renklendirilmiş, yazılmış ve elle basılmıştır (URL-11). Şair, ressam ve baskiresim sanatçısı olan Blake, görsel ve yazılı eserlerini bir araya getirmek istemiştir. Klasik formatta kitaplar yazan sanatçı, her sayfada metin ve görselleri bir araya getirme arzusunda kararlı olmuş ve buna imkân tanıyan yeni bir baskı tekniği geliştirmiştir (URL-12, 1996).

Bir sanatçı, şair, ileri görüşlü ve radikal bir düşünür olan Blake'in, büyük sosyal ve politik değişimlerin olduğu bir dönemde gerçekleştirdiği çalışma (*Songs of Innocence and of Experience*) insan duyguları ile sosyal ve politik baskıların arasındaki gerilimi artırmıştır. Bu çalışma, bakır kalıplara kazınmış, metinle kombine olmuş elle renklendirilmiş illüstrasyonlardan, Londra'da çocukluk yıllarında karşılaştığı şarkıları, destanları ve popüler balatların üzerlerine yaptığı çizimlerden oluşur. Amacı masumiyet ve deneyim kavramlarını dramatize etmektir.

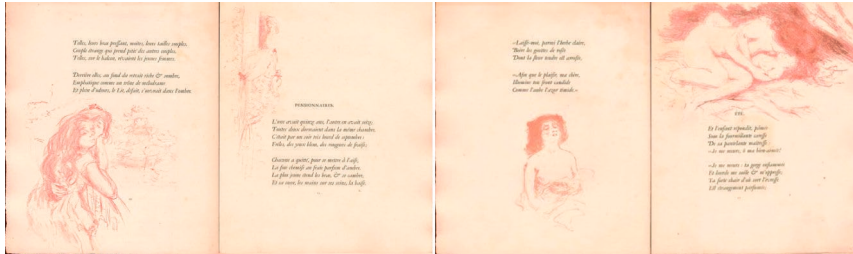
İlk bakışta, şiirleri, çocuksu; çocuk, hayvan ve bitki görünümleri basit ritimlerden ve kafiye kalıplarından oluşur gibidir. Ancak gerçek anlamda; eleştirel veya hicivsel diyebileceğimiz, sanatçının derin politik anlayışının ve inançlarının taşıyıcılarıdır.

Şekil 16. William Blake, Songs of Innocence and Experience (Masumiyet ve Deneyim Şarkıları) kitabından sayfa örnekleri (The British Library) (URL-28).

Blake'e dair bilhassa dikkat çekici olan şey, onun 1960'ların kitap sanatçıları tarafından dile getirilen fikirlerin atası olmuş olmasıdır. Blake, resimlendirilmiş metinleri kendi kontrolü altında üretebileceği, böylelikle ticari yayıncılardan ve tipo baskı makinelerinden bağımsız şekilde kendi eserinin yayıncısı olabileceği bir yöntem arayışındaydı. Bu bağımsızlık, sanatçı kitabının üretiminde temel unsurdur.

Blake modern sanatçı kitaplarının tarihinde baş aktör olsa da, kitap sanatlarına dair eleştirel veya tarihsel anlatımlarda zaman zaman gözardı edilmektedir. Kitap formatının görsel bir sanatçının eseriyle bir araya getirilmesi fikrinin ilk ortaya çıkışı, genellikle 1890'lar Fransa'sına atfedilir. Parisli sanat tüccarı Ambroise Vollard, sanatçı eserlerini sergilemek için kitap formatı kullanımının (*Livre d'artiste*) önde gelen isimlerindendir (URL-2, 1995). sanatçı kitabı anlamına gelen bu Fransızca terim² günümüzde bu formatta yeni üretilmiş eseri tanımlamak için kullanılmaktadır. *Livre d'artiste*, yeni ortaya çıkan zengin orta sınıfın (burjuvanın) yarattığı sanat piyasasının fırsatlarından yararlanmıştı. Bu kitapların karakteristik özelliği; içindeki sayfaların, bir teknisyenin sanatçı tasarımını baz alarak hazırladığı bir kalıptan değil, direkt olarak bizzat sanatçının hazırladığı kalıptan basılmış olmasıdır. Paul Verlaine'in seçme şiirlerinin yer aldığı 1900 yılında Paris'te yayımlanmış *Parallèlement* adlı şiir kitabını litografilerle resimlendirmesi için Pierre Bonnard'a Ambroise Vollard sipariş vermiştir. Üretilen eserler özellikle en yüksek kalitede sınırlı edisyonlarla, kaliteli kağıtlara basılmıştır. Sergilenebilmeleri amacıyla ve isteğe göre ciltleme siparişi yapılabilmesi amacıyla, genellikle bu kitaplara ciltleme işlemi yapılmamıştır. Vollard, sanatçılarla işbirliği yapıp onlara resimlendirmeleri için kitap siparişleri vererek çok sayıda eser üretmiştir (URL-13, 2016).

Şekil 17. Paul Verlaine'in seçme şiirlerinin yer aldığı ve Pierre Bonnard'ın litografileriyle hazırlanmış *Parallèlement* adlı kitaptan sayfalar (URL-29).

1800'lerin sonlarında Arts and Crafts Hareketi, ucuz şekilde üretilmiş eserleri protesto etmiş ve el yapımı eserleri teşvik etmiştir. William Morris, bu hareketin bir parçası olarak, güzel el yapımı kitaplar üretmek üzere İngiltere'de Kelmscott Press'i kurmuştur. Buradan, *livre d'artiste*'in nasıl

² *Livre d'artiste*

kitabın tarihi haline geldiğini ve modern sanatçı kitaplarına öncülük ettiğini kolayca görebiliriz (URL-12, 1996).

Bunun yanı sıra, "Rus Avangardı, kitap formatının yeni radikal kullanımlarına yönelik faaliyetlerin eski bir merkezidir... 1910'un ilk yıllarından başlayarak Rus Fütüristler, tıpkı Amerika'da 1960'larda olduğu gibi, sanatsal amaçlı kitaplar üretmeye başlamışlardır. Kolay bulunabilir materyalleri ve üretim yöntemlerini kullanmışlar, metin ve görsellerin bir araya getirilmesinde yeni yaklaşımlar denemişler, mevcut yöntemlere uymayan bir tutum içinde olmuşlar, sınırlamalar, tanımlamalar olmadan deneme ve yeniliğin meşruluğunu kabul etmişlerdir (URL-2, 1995). Tipografi, yeniliğin yeni arenası haline gelmiştir. Metin ve görselin birleşmesinde radikal çözümlere ulaşılmıştır. Metnin kendisi, hem görsel hem de sözselsel olarak mesajı açıklayan fikirleri dile getirmek üzere değiştirilmiştir (URL-2, 1995).

Öte yandan fotoğraf da modern sanatçı kitaplarına katkı sağlamıştır. Ondokuzuncu yüzyıl seyahat albümleri, yirminci yüzyıl fotoğrafçıları ve kitap sanatçıları etkilemiş olan 'gizli bir hikaye' sunmuştur... Almanya'daki Yeni Gerçekçilik Hareketi (1920'ler), çok sayıda fotoğraf kitabı üretmiştir. Bu kitaplar her ne kadar ticari amaçlı basılmış olsa da, fotoğraflar kitap formatı içinde anlam yaratan bir sıraya göre basılmıştır... Avrupa'da Dada Hareketi (1910'ların sonu, 1920'lerin başı), kitapları ifade aracı olarak kullanmış ve 'sanatın toplumdaki işlevine dair etik ve siyasi kaygıları' dile getirmiş, 1960'larda kitapların sanat olarak kullanılmasının arkasındaki Amerikan düşüncesinin öncüsü olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ve 1960'ların başlarında Amerika'da, modern anlamıyla büyük bir sanatçı kitapları dalgası oluşmaya başlamıştır. (İronik olan, daha önce değinilen sanat hareketlerinin bu dönemde popüler olmaması ve yeni kitap sanatçılarının, büyük olasılıkla kendilerinden önceki sanatçıları bilmemeleridir) (URL-2, 1995).

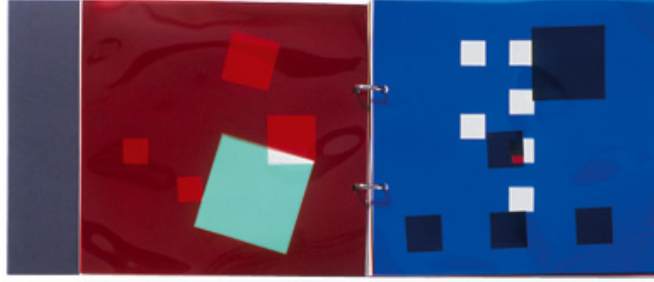
1950'li ve 60'lı yıllarda İsviçreli/Alman sanatçı Dieter Roth (1930-1998) ve Amerikalı sanatçı Ed Ruscha (1937-), sanatçı kitabı tarzının temeli kabul edilen kavramsal eserler üretmiştir. 1962'de Ruscha, Los Angeles'tan Oklahama'ya kadar Route 66 otoyolu üzerindeki gaz istasyonlarının 26 donuk fotoğrafının yer aldığı *26 Gaz İstasyonu* kitabının ilk edisyonunu yayımlamıştır. Kitap, daha önceden mevcut olan fotoğrafları çoğaltma aracı olarak değil, daha ziyade kendi içinde bir sanat eseri olarak tasarlanmıştır. Bir kitabın temel özelliklerini (örneğin, sayfaların çevrilmesiyle sağlanan ardışıklık ve birbirini takip eden düzen) devam ettiren bir eser olan *26 Gaz İstasyonu*'nun, bu janrın gelişiminin merkezinde rol aldığı düşünülmektedir. Ruscha, benzer bir anlayışla kitap eserler serisi üretmiştir. Bu serinin farklı özelliği; bu sanatı daha geniş kitlelere ulaştırma gayretiyle sınırlı olmayan edisyonlarla üretilmiş, geniş çapta dağıtılmış ve ucuz bir ücret karşılığında satılmış olmasıdır.

Şekil 18. Edward Ruscha'nın, 1963 yılında yayımlanan *26 Gaz İstasyonu* (Twentysix Gasoline Stations) kitabından örnek sayfalar (URL-30).

Kitap eserleri üzerinden kitapların biçimsel niteliklerini inceleyen Roth, bu janra kendine özgü katkılar sağlamıştır. Bu biçimsel nitelikler (örneğin, belirlenmiş düzenlerde ciltlenen düz sayfalar), yapısal parçalarına ayrılıp incelenmiş ve bu inceleme, kitabın kendisinin ana teması olmuştur. Örneğin, *2 Bilderbücher* (1957) (NAL katalog no: X920000), geometrik şekillerin yer aldığı iki resimli kitaptan oluşmaktadır ve her sayfaya kalıp kesme delikleri açılmış ve böylelikle alttaki

sayfalardaki şekillere bakabilme imkanı sağlanmıştır. *Daily Mirror* (Gündelik Ayna) (1961) gibi daha sonraki eserlerinde sanatçı, belli bir amaca göre değiştirdiği buluntu malzemeleri kullanmıştır; bu teknik, daha sonraki kitap sanatçıları tarafından da sıkça kullanılan bir teknik olmuştur (URL-13, 2016).

Şekil 19. Dieter Roth tarafından Bilderbuch (Resim Kitabı) kitabı. Çeşitli büyüklüklerde kare delikler açılmış, renkli transparan folyo ile 20 sayfa olarak 24 x 24 cm. ölçülerde hazırlanmış, 1956 yılında Reykjavík’de basılmış, imzalı 3. edisyonu (URL-31).

1961’de Roth, çeşitli günlük gazetelerin ve dergilerin kırılmış sayfalarından, “*Daily Mirror - Gündelik Ayna*” kitapları da dahil olmak üzere çeşitli minyatür kitaplar hazırladı. Bu kitaplar yalnızca resim parçalarının, makalelerin ve reklamların geleneksel anlamda okunmadığı, sözcüklerin anlamlarından bağımsız, görsel bir şölene dönüştüğü kitaplardır. (URL-16, 2013).

Şekil 20. Dieter Roth. daily mirror book - Gündelik Ayna. 1961 (URL-32).

Şekil 21. Dieter Roth'un 1961 yılında basımı yapılan Daily Mirror Book kitabından sayfa örnekleri (URL-33).

Sanatçı kitapları 1960'larda ve 1970'lerin başlarında popüler hale gelmiş ve yayılmaya devam etmiştir (URL-13, 2016). Teknolojik gelişmeler (elle dizilen hareketli harfler ve litografiye karşılık fotokopi ve ofset baskı) sadece kitap üretme yöntemine erişim konusunda ekonomik kolaylık sağlamamış, aynı zamanda üretim ve dağıtım üzerinde tam kontrol talep eden "demokratik" bir sanat formu düşüncesinde direkt olarak rol oynamıştır.

Sonraki yirmi yılda sanatçı kitapları, sanat dünyasındaki eğilimlerden (örneğin, 1970'lerde heykel sanatının ön plana çıkması ve 1980'lerdeki enstelasyon sanatı) etkilenmiştir (URL-2, 1995). Performans ve kavramsal sanat da sanatçı kitabı akımıyla iç içe geçmiştir.

1980'li ve 90'lı yıllarda daha fazla sanatçı, kitabı bireysel ifade aracı olarak kullanmaya başlamıştır ve bugün de kullanmaya devam etmektedir. Gelenekselden deneyele geniş bir yelpazedeki teknikler, çeşitlenmeyi sürdürmektedir. Küçük basımevleri ve bireyler, tipografik sanatını ve el yapımı kitapları teşvik etmeye devam etmiştir. Bazı sanatçılar, bilgisayarda üretilmiş görselleri kullanmayı tercih ederken, bazıları eserlerini çoğaltmak için fotokopi makinesinden yararlanmıştır. Birçok sanatçı, geleneksel kitap formunun içeriğiyle ve fiziksel yapısıyla denemeler yapma cesaretini göstermiştir. Kitap eserler ve kitap nesnelere, güzel sanatlarla ilişkili konseptleri içine alarak geleneksel sınırların dışına çıkmayı sürdürmüştür. Minik boyutlarda eserlerden devasa büyüklüğe sahip eserlere kadar farklı boyutlarda eserler üretilmiştir. Sadece kağıt ve mürekkeple sınırlı olmayan kitap eserler, her türde materyalle ve nesneyle üretilebilirler. Genellikle tek veya sınırlı sayıda edisyonda basılmakla birlikte, çok sayıda kopyayla üretilmiş eserler de mevcuttur (URL-13, 2016).

Modern sanatçı kitapları, Doğu ve Batı geleneklerini harmanlamaktadır. Sanatçı kitapları çoğunlukla, farklı birçok medyumu bir araya getirdikleri gibi, birçok temel kitap formunu da bir arada kullanmaktadır. Kitabın tarihi, ucuz ve üretimi kolay bir yöntem yaratmak amacıyla en iyi formatı ve materyalleri bulma gayretine sahne olmuştur. Sanatçı kitapları kitap formatının kodlaştırılmasına başkaldırırken, tarih boyunca yapılan denemeler, kitap kullanımında yeni yöntem arayışında olan bugünün çağdaş sanatçılarına ilham verebilir (URL-14, 2017).

Modern sanatçı kitaplarının değişen yapısı, her yeni düşünce dalgasının içinde olmasını sağlamıştır. Bir tanımlama, sanatçı kitaplarının birleştirici unsuruna gölge düşürebilir: sanatçı kitaplarının esnek ve işlenebilir yapısı, onun her dönemde geçerli olabilmesini sağlamaktadır.

SONUÇ

Duchamp'ın "sanatçı bir şeye sanat diyorsa o sanattır" sözü Sanatçı Kitabı için geçerli midir? Sanatçı kitabı, kendiliğinden gelişen birtakım başlangıç noktalarıyla ve özgünlükle ortaya çıkan bir alan olarak düşünülebilir mi? Bu makale ile, tarihsel süreç içerisinde varoluş sürecine de değinilerek incelenen Sanatçı Kitabı'nın, sanatsal aktivitelerden etkilenen fakat hiçbirini taklit etmeyen bir form olarak, inanılmaz zenginliği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sanatçı kitapları özgün, aynı zamanda başka bir sanat formu veya aktivitesiyle olduğu kadar kendisiyle, kendi formlarıyla ve gelenekleriyle de ilgili olan bir sanattır. Ancak, inanılmaz geniş bir hareket alanına sahip, olan "resim" ve "heykel" geleneklerinden farklı olarak yöntemin veya formun sınırlarına bir miktar bağlı olan bir sanattır. Kısaca Sanatçı Kitabı, kitap formunda olan, resim ve heykel gibi bir sanat ürünüdür. Birçok sanatçı kitap formatını kullanarak, tuval veya başka bir malzeme ile ifade edemedikleri güçte yaratıcı ürünler ortaya çıkarabilirler. Sanatçı tarafından yaratılmış bir çalışma-ürün veya eser olarak Sanatçı Kitabının doğası, görünümü ve amacı bir kütüphanenin raflarında bulunan bir kitaptan temel olarak tamamen farklıdır. Özellikle de ülkemizde bir sanat olarak özgünlüğü boyutunda, araştırılmaya ve ilgiye ihtiyacı olan bir alandır.

KAYNAKLAR

- Becer, E. (2009). İletişim ve Grafik Tasarım, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 240
- Bright, B. (2005). *No Longer Innocent: Book Art in America 1960-1980*. Granary Books. New York City:s.259.
- Bodman, S. (2005). *Creating Artists' Books, Printmaking Handbook*, London, A&C Black Publishers Limited, s.5
- Chen, J. (2013). *500 Handmade Books Volume 2*, New York, Lark Crafts, s.6-7
- Ekrem, E. (2015). *Bound Over 20 Artful Handmade Books*, New York, Lark Publishing, s.7
- Salamony, S; Thomas P.&D. (2012). *1000 Artists Books-Exploring the Book as Art-USA*, Beverly-Massachusetts, Quarry Books, s.6-7
- Stein, J. (2011). *Adventures in Bookbinding-Hand Crafting Mixed-Media Books*, USA, Quarry Books. (printed in China)
- Rivers, C. (2014). *Little Book of Book Making-Timeless Techniques and Fresh Ideas For Beautiful Handmade Books*, New York, Potter Craft. (printed in China), s.7
- Wallace, E. (Curator). J. Hale, B. Sweet (Editors) (2011). *Masters: Book Arts, MajorWorks By Leading Artists*, New York, Lark Crafts, s.6
- URL-1, Bacon, Francis. (1857) *Bacon's Essays: with Annotations*, C. S. Francis & Company, London, John W. Parker and Son West Strand, s:444 https://books.google.com.tr/books?id=ltE_AAAAcAAJ&dq=Some+books+to+be+tasted,+others+to+be+swallowed&as_brr=0&pg=PA444&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (accessed in:9.10.2017) (In English)
- URL-2, Drucker. J. (1995). *The Century of Artists' Books*. Granary Books. New York City: 70,3,47,49,58,61,62,63,13 <https://rdc.reed.edu/c/artbooks/home/conceptualist> (accessed in: 9.10.2017) (In English)
- URL-3, Evenhaugen, A. (2012) "What is an Artist's Book?" <https://blog.library.si.edu/2012/06/what-is-an-artists-book/> (accessed in: 12.10.2017) (In English)
- URL-4, Kropper, Jean G. *Handmade Books and Cards*. (Worcester, MA: Davis Publications, 1997), 2. Ibid., 6,9 <https://guides.library.yale.edu/c.php?g=295819&p=1972528> (accessed in: 12.10.2017) (In English)
- URL-5, Levarie, N. (1968). *The Art and History of Books*. (New York: Da Capo, 1968), 67 <https://guides.library.yale.edu/c.php?g=295819&p=1972528> (accessed in: 12.10.2017) (In English)
- URL-6, Lorenz, A. (2002). <http://www.angelalorenzartistsbooks.com/whatis.htm> (accessed in: 12.10.2017) (In English)
- URL-7, Ondrizek, Geraldine (2009) The Artists' Books archive project was designed and overseen by Reed College and Geraldine Ondrizek <https://rdc.reed.edu/c/artbooks/home/> (accessed in: 15.10.2017) (In English)
- URL-8, Rennicks, Z. (2015). "Rare Items by Oscar Wilde" <https://www.abaa.org/blog/post/rare-books-by-oscar-wilde> (accessed in: 12.10.2017) (In English)

- URL-9,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a79c603f1a859.19581335 (accessed in: 12.10.2017) (In Turkish)
- URL-10, <https://www.artsy.net/artist/william-blake> (accessed in: 9.10.2017) (In English)
- URL-11, <http://www.tate.org.uk/art/artists/william-blake-39/blakes-songs-innocence-experience> (accessed in: 9.10.2017) (In English)
- URL-12, Turner, J. (1996). ed., *The Dictionary of Art*, vol. 4 (London: Macmillan Publishers, Ltd., 1996), 117. <http://guides.library.yale.edu/c.php?g=295819&p=1972527> (accessed in: 10.10.2017) (In English)
- URL-13, Victoria and Albert Museum, London, Artists' Books, (2016)
<http://www.vam.ac.uk/content/articles/a/books-artists/> (accessed in: 10.10.2017) (In English)
- URL-14, Yale University Library, Book Art Resources: Brief History of the Book Format, 2017.
<https://guides.library.yale.edu/bookartresources> (accessed in: 10.10.2017) (In English)
- URL-15, <https://rdc.reed.edu/c/artbooks/home/chen-tetenbaum>, (accessed in: 15.10.2017) (In English)
- URL-16, (2013). https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2013/dieter_roth/works/daily-mirror-book/index.html
- URL-17, <https://rdc.reed.edu/c/artbooks/home/lissitzky>, (accessed in: 15.10.2017) (In English)
- URL-18, Şekil 1-2. Daniel Essig, <http://danielessig.com/product-category/circulating/codex/>, (accessed in: 9.10.2017) (In English)
- URL-19, Şekil 3-4. Hedi Kyle, <https://bigjumpypress.wordpress.com/2013/04/07/considering-the-flag-book/>, (accessed in: 9.10.2017) (In English)
- URL-20, Şekil 5-6-7. Eleonora Cumer, <http://libridartista.blogspot.com.tr/>, (accessed in: 9.10.2017) (In English)
- URL-21, Şekil 8-9. Jody Alexander, <http://www.jalexbooks.com/WAPPEDWORDS.HTML>, (accessed in: 15.10.2017) (In English)
- URL-22, Şekil 10. <https://www.abaa.org/blog/post/rare-books-by-oscar-wilde>, (accessed in: 15.10.2017) (In English)
- URL-23, Şekil 11. <https://www.abaa.org/blog/post/rare-books-by-oscar-wilde>, (accessed in: 12.10.2017) (In English)
- URL-24, Şekil 12. <https://www.abaa.org/blog/post/rare-books-by-oscar-wilde>, (accessed in: 12.10.2017) (In English)
- URL-25, Şekil 13. El Lissitzky <https://rdc.reed.edu/c/artbooks/home/lissitzky>, (accessed in: 15.10.2017) (In English)
- URL-26, Şekil 14. Ed Ruscha <https://rdc.reed.edu/c/artbooks/home/conceptualist>, (accessed in: 15.10.2017) (In English)
- URL-27, Şekil 15. Barbara Tetenbaum ve Julie Chen <https://rdc.reed.edu/c/artbooks/home/chen-tetenbaum>, (accessed in: 15.10.2017) (In English)
- URL-28, Şekil 16. William Blake <http://www.bl.uk/learning/timeline/item126743.html>, (accessed in: 10.10.2017) (In English)
- URL-29, Şekil 17.
<http://www.maitres-des-arts-graphiques.com/-EXB.Para/EXB.Parallelement.10f.html>, (accessed in: 10.10.2017) (In English)
- URL-30, Şekil 18. Edward Ruscha
<http://www.tate.org.uk/about/projects/transforming-artist-books/summaries/edward-ruscha-twentysix-gasoline-stations-1963>, (accessed in: 10.10.2017) (In English)
- URL-31, Şekil 19. Dieter Roth <http://www.dieter-roth-foundation.com/selectedworks/the-books> (accessed in: 10.10.2017) (In English)
- URL-32, Şekil 20. Dieter Roth
https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2013/dieter_roth/works/daily-mirror-book/index.html, (accessed in: 10.10.2017) (In English)
- URL-33, Şekil 21. Dieter Roth
<http://artistsbooksandmultiples.blogspot.com.tr/2012/02/dieter-roth-daily-mirror.html>, (accessed in: 10.10.2017) (In English)

EXTENDED ABSTRACT

Book generally can be defined as a set of printed or written sheets of paper assembled by using hardcover or softcover. Stylistically, it is an object that influences its viewer and reader with its content that aims information, experiences, ideas and emotions to be shared, and it needs to be kept and protected. Apart from those features, book is named as an "Artist's Book" when it turns into an art object created by an artist.

As an art form, "Artist's Book" adds another dimension to a book apart from its primary motive and turns it into an art object that can be viewed, speculated and questioned. Therefore, the resulting product carries book to beyond everyday expectations. What it's meant by these expectations involves the whole period which starts with drawing and painting on cave walls and writing on different surfaces and continues with documentation, reproduction and distribution of information in a book form after the invention of paper.

Accordingly, what this study aims is to contribute to creating more awareness in our country on Artist's Books that have made its presence felt in the late 20th century, to its acceptance as an art form, and to its international presence under the leadership of artists and designers.

This study has attempted to analyze the terms "book", "artist's book" and "book art" through the examples of artist's book. Artist's books have been sorted on the basis of structural styles, and the echos of various art movements on artist's books during their development process have been examined by considering it as an art form. By taking the fact that artist's book has derived from a combination of many historical and traditional book-making styles into consideration, there has been an attempt in this study to make a historical analysis starting from history of book to artist's book.

No matter where, in a city, a rural, a forest, a park, a beach, on a trip or at home alone, book is an "object" that makes man realize that as a being, he is a part of the world, life and the nature. The term "artist's book" wasn't used a term that defines books made by artists until the mid-1980s. *Livre d'artiste*, a term widely used before "artist's book", was for defining books illustrated by artists and designed by publishers.

Although there are terminological debates, the commonly used terms are artist's book, artists' books or books of artists. There are also terms such as "livre d'artiste" and "livre de peintre" as a part of abovementioned debates. These are used for limited deluxe books with original illustrations made by artists in English literature and poetry.

"What is an artist's book?". There is no simple answer to that question. It would not be easy to answer either if the question would be merely "what is a book?". The reason is that the word 'book' refers to its style as well as its content. To say "I made a book" is as hard as saying "I wrote a book". It also becomes much more complicated when the words "artist" and "book" combine. The question "what is art?" as a general term has been discussed and studied for centuries. The definition of art mainly depends on the process and the product produced after it. A book can move away from its informative format and turn into another artifact in the hands of an artist. It becomes an experimental material for creative expression. A person who contacts with the product resulting from the process becomes the one who thinks and dreams along with the book, not the one who reads it. During the process of emerging, developing and transforming of a book into an art form, an artist creates his/her design by carefully identifying supplies and materials in accordance with his/her own way of expression. In fact, artist's book is a product of artistic expression made by using a wide range (from traditional to experimental) of methods and applications.

Artist's book has derived from a combination of various historical and traditional book-making styles. The elements characterizing book as an art form have their origins in the first manuscripts, books of the early Islamic period, Japanese and Chinese scrolls (rolled books), and hieroglyphs written on papyrus.

So, it is highly important to discuss the history of book in the first place before diving into artist's book. Majority of this history is based on the Western world. However, the East gave the world considerable techniques used by every contemporary artists or even by everyone.

If all those experiments with forms, techniques and materials weren't made, contemporary artist's books would never emerge. Contemporary artist's books blend the Eastern and Western methods together. Artist's book not only brings many different methods together but also uses various basic book forms. History of book has witnessed the effort of searching the best format and materials to find a way for inexpensive and easy production. While artist's book opposes the formulation of book format, experiments made throughout the history can influence today's contemporary artists who are in a search of new ways in using books.

The changing nature of contemporary artist's books allowed them to be a part of every new wave of ideas. A definition may cast a shadow upon the unifying element of artist's books: the flexible and malleable nature of artist's books makes it able to prevail in every age.

Do Duchamp's statement "what an artist calls art is art" apply to Artist's Book as well? Can artist's book be considered as a form that emerges with some spontaneous origins and originality? By discussing the process of emerging of artist's book throughout the history, this article has attempted to reveal its extraordinary richness as a form that is influenced by artistic activities but never imitates them. Artist's book is a unique art form, and it's related not only to another art form or activity but also to itself and its own forms and traditions. Unlike the traditions of "painting" and "sculpture", it is an art with some limitations of method or form. All in all, artist's book is an art product in a book form just as a painting or a sculpture. By using book format, many artists can make creative products that they can not express by using canvas or any other material. The nature, look and purpose of an artist's book as a piece, product or artwork created by an artist are completely different from a book on a shelf in a library. It is a field that needs to be researched and interested particularly in terms of originality as an art form in our country.